4 Nabeschouwing

Hartger Wassink
Hartger Wassink is organisatiepsycholoog en werkt als adviseur in het onderwijs.
E-mail: post@hartgerwassink.nl

Een opnieuw geplaatst artikel uit DNM van najaar 2030

Corona als doorbraak

Een terugblik op 2020 vanuit 2030, het jaar waarin de WKO, de *Wet kind en ontwikkeling*, van start gaat. Een baanbrekende wet waarvoor de kiem gelegd werd tijdens de coronacrisis van 2020. Het artikel is een terugblik op die coronaperiode samen met enkele betrokkenen.

Door een technisch probleem is helaas de opname van het rondetafelgesprek mislukt, en uit de aantekeningen van de redacteur was niet meer op te maken, wie wat gezegd had. We hebben het artikel daarom de vorm gegeven van een monoloog waarin de verschillende stemmen van de gesprekspartners samengevoegd zijn.

Tweede golf

De grote omslag kwam tijdens de zogeheten 'tweede golf', in het najaar van 2020. De eerste lockdown in het voorjaar zagen we nog als een uitzondering. Na de zomer gingen we gewoon weer aan de slag, dachten we. Maar toen in oktober een groot deel van het openbare leven weer tot stilstand kwam, zagen we in dat het totaal anders moest.
Achteraf kun je zeggen dat corona een zegen was. De grote uitdagingen van toen waren het lerarentekort en kansenongelijkheid. Maar dat waren allebei al decennia sluipende problemen, steeds een stukje erger. Corona was een crisis die acuut was, onontkoombaar. Soms heb je zo'n wake-upcall nodig, om te zien dat er fundamentele veranderingen nodig zijn.
Corona was het zetje dat we nodig hadden, om te stoppen met vliegen afvangen en jij-bakken, en om samen aan de tafel te gaan zitten, om opnieuw te beginnen. Cruciaal was, dat we toen onder ogen durfden te zien, dat het lerarentekort en de kansenongelijkheid met elkaar samenhingen. Ze hadden namelijk dezelfde oorzaak! Al zo'n 30 jaar waren we in de ban van een vals marktdenken dat met zijn competitie en cijfergerichtheid het onderwijs van binnen aan het uithollen was.

Leraren en leerlingen voelden zich in die tijd voortdurend opgejaagd. Logisch dat niemand leraar wilde worden. Scholen werden afgerekend op hun kwaliteit, dus was er een perverse prikkel om de beste leerlingen binnen te halen. Dat waren de leerlingen die van thuis het meest meekregen, en waar lesstof bijna vanzelf inging. Leerlingen die het thuis minder getroffen hadden, klonterden bij elkaar in wat we toen het vmbo noemden. Die snapten zelf ook wel dat ze aan de verkeerde kant van de streep terechtgekomen waren, hoe hard we ook ons best deden om dat te verbloemen. Dat werkte voor de meesten niet motiverend. Logisch dus dat de verschillen tussen leerlingen alleen maar groter werden.

Verschil maken

En toen kwam corona en zagen we dat veel van die leerlingen die het thuis goed hadden, best een aardig niveau hadden gehaald, terwijl er ontzettend veel lessen waren uitgevallen. De centrale eindexamens waren zelfs afgelast, en de meesten stroomden zonder problemen door naar het hoger

onderwijs. Dat was een eerste inzicht.
Het tweede inzicht ging juist over een andere groep leerlingen. Toen de scholen dichtgingen, zouden al die leerlingen thuis les moeten krijgen. Maar in sommige gezinnen was dat onmogelijk, en was het zelfs ronduit onveilig voor kinderen om de hele dag thuis te blijven. Het mooie was, dat we die kinderen toen direct alsnog naar school gehaald hebben.
Wat altijd onbespreekbaar was, kon plotseling: verschil maken tussen leerlingen. Waarom zou een leerling in groep 1 met twee hoogopgeleide ouders, die al kan lezen, evenveel les moeten krijgen als een kind dat opgroeit in een eenoudergezin met een moeder die geen Nederlands spreekt? Daar gingen plots de gesprekken over. Het gaf ontzettend veel voldoening, om het eindelijk weer eens echt over leerlingen te hebben, en het verschil te kunnen maken. De crisis maakte dat oude tegenstellingen wegsmolten als sneeuw voor de zon. Het voelde alsof we de kern van ons beroep terugvonden.

Start! Voor kinderen
Toen kwam daar halverwege de eerste lockdown nog eens het evaluatierapport overheen, over wat we toen nog 'passend onderwijs' noemden. Het schokkende daaraan was de conclusie dat over het effect van dat 'passende onderwijs' op leerlingen niets te zeggen viel. Terwijl het om hun allemaal begonnen was! Beschamend natuurlijk. Sowieso was passend onderwijs een pleonasme: is er iemand in het onderwijs die 's ochtends opstaat om niet-passend onderwijs te gaan verzorgen? Waar was die kreet voor nodig? Maar blijkbaar deden we als sector iets echt niet goed.
Dat vond de Tweede Kamer ook, en die dreigde met een extra bestuurslaag te komen om de onderwijsbesturen te dwingen het onderwijs voor alle leerlingen passend te maken. Als corona al niet een wake-upcall was, dan was dit het wel. En je moet het de VO-raad en PO-raad nageven, ze kwamen onmiddellijk in actie. Ze hadden al die jaren het verwijt gekregen vooral te vergaderen en de bestuurders te beschermen, nu snapten ze dat als het bestuur gefaald had, meer vergaderen met nog weer nieuwe bestuurders niet de oplossing was.
De stap naar een organisatie voor funderend onderwijs was snel gezet, en toen was ook duidelijk dat het een kwestie van tijd zou zijn, voor alle organisaties die zich met de ontwikkeling van kinderen van nul tot achttien bezighouden, erbij zouden komen. De kinderopvang was immers al verregaand geïntegreerd met het primair onderwijs. Zo is uiteindelijk Start! Voor kinderen ontstaan, met een leidend duo: een uit pedagogische hoek, en een uit onderwijskundige hoek.

Interessant is nog wel hoe dat dubbele leiderschap is ontstaan. Tijdens de lockdown was er veel te doen over de opvangfunctie van het onderwijs. Leraren vonden de term 'opvang' wat denigrerend, omdat ze toen nog zo sterk gefocust waren op schools leren. Maar juist in die coronatijd zag iedereen in, dat het welbevinden van leerlingen, zaken als veiligheid en geborgenheid hand in hand gingen met cognitieve ontwikkeling.
Maar de oude tegenstelling tussen 'leren' en pedagogiek zat nog diep, en toen in het najaar van 2020 de vertegenwoordigers van alle branches hun eerste overleg voerden, leek het al snel weer op een welles-nietes uit te draaien. Om de gesprekken niet te laten vertragen, is toen tijdelijk besloten om die discussie uit te stellen, en het overleg te laten voorzitten door twee mensen, die beide pijlers vertegenwoordigden. Uiteindelijk werkte dat zo goed, dat we dat maar zo hebben gelaten.

Verbreding
Die eerste samenwerking binnen de sector konden we al snel verbreden. We gingen in gesprek met welzijnsorganisaties, met de jeugdzorg, met sportclubs, met de cultuursector en zelfs met ouderenorganisaties. We vielen van de ene verbazing in de andere bij die gesprekken.
Het bleek dat iedereen last hadden van dezelfde dynamiek: bezuinigingen in combinatie met een

doorgeschoten marktwerking en oneigenlijke competitie. Al die tijd hadden we om budget zitten concurreren, waardoor we elkaars problemen alleen maar verergerden. Het was eigenlijk zo simpel. Door onze krachten te bundelen, en na te denken over waar alle kinderen op langere termijn nu echt mee geholpen waren, konden we daar eindelijk aan voorbijgaan.
Gelukkig waren er al ontzettend veel goede voorbeelden van plekken waar professionals heel mooie oplossingen hadden bedacht, dwars door sectoren, regelgeving en schotten, en tussen budgetten heen. Die lagen aan de basis van een eensgezind plan dat we vlak na de verkiezingen van 2021 op het bureau van de formateur konden leggen. Met een forse eis voor flink meer budget uiteraard. Die kon daar toen niet meer omheen, ook al omdat alle partijen zulke prachtige woorden over onderwijs in hun verkiezingsprogramma's hadden opgenomen.

Vakbonden
De vakbonden? Ja, dat was nog best verrassend, hoe dat ging. Kijk, in dat najaar was de AOb een actie begonnen voor kleinere klassen. Het effect ervan viel wat tegen. Het hielp natuurlijk niet, dat door die tweede golf veel klassen halfleeg bleven. Het was misschien een laatste zetje dat de bonden nodig hadden. Toen ze eenmaal aan tafel zaten, kregen ze al snel door, dat je lang kunt discussiëren over het verdelen van de koek, maar dat het samen zorgen voor een grotere koek uiteindelijk een betere oplossing is.

Misschien was wel spannender, of de opleidingen zouden meedoen. Lerarenopleidingen waren toen hopeloos versplinterd. Een aantal visionair ingestelde directeuren durfden niettemin budget vrij te maken, en lieten toe dat opleiders en praktijkmensen op aparte locaties een nieuwe opleiding in elkaar gingen zetten. Gangbare bevoegdheden werden voor even geparkeerd.
Doorslaggevend was verder dat de nieuwe opleidingen regionaal werden georganiseerd. En om geen luchtkastelen te bouwen, waren de opleidingen direct gekoppeld aan een school, of zoals het nu heet: een Centrum voor Kind en Ontwikkeling. Professionals van de opleiding gingen 's ochtends door dezelfde deur als de kinderen en de leraren en pedagogisch medewerkers.
En omdat iedereen in hetzelfde gebouw zit, is het systematisch observeren en bespreken van praktijksituaties een belangrijk onderdeel van de opleiding geworden. Die observaties leiden direct tot verbeteringen in het curriculum. Ja, dat lijkt inderdaad een beetje op hoe Stichting LeerKRACHT dat destijds deed.

En dus nu de *Wet kind en ontwikkeling* als kroon op het werk. De aanmeldingen voor de opleidingscentra zijn al jaren hoger dan het aantal plaatsen dat we hebben. De kindcentra hebben zich enorm divers ontwikkeld, al naar gelang de populatie in de wijk waar ze staan. We zijn in staat om veel meer geld en ondersteuning naar die plekken te brengen waar het nodig is. Het is fantastisch om te zien wat je dan kunt betekenen voor kinderen. Dat is toch waar het allemaal om begonnen is. ■